

नरप्रसाद धिताल 'बूढानीलकण्ठ सेवक' को जीवनी व्यक्तित्व र
कृतित्व

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
संकायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर
तह द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको
प्रयोजनको लागि
प्रस्तुत

शोध-पत्र

शोधार्थी

क्यामुना नगरकोटी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौँ
२०६७

शोधनिर्देशक

सह-प्रा.डा. देवी सुवेदी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ

नरप्रसाद धिताल 'बूढानीलकण्ठ सेवक' को जीवनी व्यक्तित्व र
कृतित्व

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
संकायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर
तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनको लागि
प्रस्तुत

शोध-पत्र

शोधार्थी

क्यामुना नगरकोटी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
साल-२०६७

सिफारिस – पत्र

नेपाली एम.ए. (शैक्षिक वर्ष २०६२/६३) दोस्रो वर्षकी विद्यार्थी क्यामुना नगरकोटीले 'नरप्रसाद धिताल 'बूढानीलकण्ठ सेवक'को जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व' शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा परिश्रमपूर्वक तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको यस शोधकार्यसँग सन्तुष्ट छु र यसको मूल्याङ्कन नियमानुसार हुन सिफारिस गर्दछु ।

.....
डा. देवी सुवेदी

स्वीकृति – पत्र

मिति : २०६२/...../.....

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तहकी छात्रा क्यामुना नगरकोटीले सह-प्राध्यापक डा. देवी सुवेदीको निर्देशनमा तयार पार्नुभएको 'नरप्रसाद धिताल 'बूढानीलकण्ठ सेवक' को जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व' शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

१. प्रा.डा.राजेन्द्र सुवेदी
(विभागीय प्रमुख)

.....

२. सह-प्रा.डा.देवी सुवेदी
(शोधनिर्देशक)

.....

३.
(वाह्य परीक्षक)

.....

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले स्नातकोत्तर तहको दसौं पत्रको प्रयोजनको लागि आदरणीय गुरु डा. देवी सुवेदीका कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । यो शोधपत्र तयार गर्ने सन्दर्भमा आइपरेका विभिन्न समस्या र बाधा अड्चनहरूसँग जुध्ने प्रेरणा दिँदै सही पथ प्रदर्शन गराएर अघि बढ्न उत्प्रेरित गरी आफ्ना कतिपय व्यवहारिक कार्यलाई पन्छाएर कुशल र समुचित दिग्दर्शन गराउनु भएकोमा उहाँ प्रति म हार्दिक कृतज्ञता एवम् श्रद्धा व्यक्त गर्दछु ।

शोधपत्र तयार गर्ने कार्यमा उपयुक्त किसिमको सल्लाह दिइ सहयोग पुर्याउनु हुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा.राजेन्द्र सुवेदी एवम् सम्पूर्ण गुरुवर्ग र प्रशासनमा कार्यरत आदरणीय कर्मचारीवर्गहरू तथा प्रस्तुत विषयमा शोधकार्य गर्ने अवसर जुटाउने नेपाली केन्द्रीय विभाग प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यसका साथै आवश्यक सल्लाह, अन्तरवार्ता र आफ्ना कृति र फुटकर रचनाहरू उपलब्ध गराइ सहयोग गर्ने साहित्यकार (शोधनायक) नरप्रसाद धिताल 'बूढानीलकण्ठ सेवक' प्रति कृतज्ञ छु । यस्तै शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आवश्यक जानकारी दिनुहुने 'धिताल' परिवारप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा म यस शोधपत्रको मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर समक्ष पेश गर्दछु ।

मिति : २०६ /...../.....

.....
क्यामुना नगरकोटी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषयसूची

पहिलो परिच्छेद

शोध परिचय	१
१.१. शोध शीर्षक	१
१.२. शोधकार्यको प्रयोजन	१
१.३. विषय परिचय	१
१.४. शोध समस्या	२
१.५. शोधकार्यको उद्देश्य	३
१.६. पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.७. शोधको औचित्य	४
१.८. शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.९. सामाग्री संकलन विधि	५
१.१०. शोधविधि	५
१.११. शोधपत्रको रूपरेखा	५

दोस्रो परिच्छेद

नरप्रसाद धिताल 'बूढानीलकण्ठ सेवक' को जीवनी	७
२.१ जन्म र जन्मस्थान	७
२.२ वंश परम्परा	७
२.३ बाल्यावस्था	१०
२.४ शिक्षा दीक्षा	११
२.५ पारिवारिक पृष्ठभूमि	१२
२.६ विवाह र सन्तान	१३
२.७ आर्थिक अवस्था	१३
२.८ साहित्यलेखनमा प्रेरणा	१५
२.९ साहित्य लेखनको शुभारम्भ	१५
२.१० प्रकाशनको प्रारम्भ र लेखनविस्तार	१६
२.११ स्वभाव र रुचि	१७
२.१२ आस्था र विचार	१७
२.१३ कार्य क्षेत्र	१८
२.१४ शैक्षिक, धार्मिक तथा सामाजिक सेवा	१८
२.१५ सङ्घसंस्थागत संलग्नता	१९
२.१६ सम्मान तथा पुरस्कार	२०
२.१७ भ्रमण	२०
२.१८ तालिम	२१
२.१९ निष्कर्ष	२१

तेस्रो परिच्छेद

नरप्रसाद धिताल 'बूढानीलकण्ठ सेवक' को व्यक्तित्व	२४
३.१. पृष्ठभूमि	२४

३.२. शारीरिक व्यक्तित्व	२४
३.३ साहित्यकार व्यक्तित्व	२५
३.३.१ कवि व्यक्तित्व	२५
३.३.२ गीत, गजल तथा भजनकार व्यक्तित्व	२६
३.३.३ कथाकार व्यक्तित्व	२६
३.३.४ सम्पादक व्यक्तित्व	२७
३.४ साहित्येतर व्यक्तित्व	२७
३.४.१ जागिरे व्यक्तित्व	२७
३.४.२ सङ्घसंस्थासँग आबद्ध व्यक्तित्व	२२
३.४.३ खोजकर्ता तथा अन्वेषक व्यक्तित्व	२९
३.४.४ समाजसेवी व्यक्तित्व	३०
३.४.५ धार्मिक व्यक्तित्व	३१
३.४.६ निष्कर्ष	३१
चौथो परिच्छेद	३३
नरप्रसाद धितालको साहित्यिक यात्रा र कृतिहरूको विश्लेषण	३३
४.१ नरप्रसाद धितालका साहित्यिकृतिहरूको अध्ययन र विश्लेषण	३४
४.२ कथाकार नरप्रसाद धितालको वाक्मती भित्र लुकेका थोपाहरू कथासङ्ग्रह भित्रका कथाहरूको विश्लेषण	३५
४.२.१ कथाको सैद्धान्तिक परिचय	३५
४.२.२ कथाको परिभाषा	३६
४.२.३ कथाको वर्गीकरणका आधारहरू	३८
४.२.३.१ रुचिक्षेत्र	३९
४.२.३.२ रीतिक्षेत्र	३९
४.२.४ कथाको रचनाविधान	३९
४.२.४.१. शीर्षक	४०
४.२.४.२. कथानक	४०
४.२.४.३. पात्र	४०
४.२.४.४. परिवेश	४१
४.२.४.५. दृष्टिविन्दु	४१
४.२.४.६. द्वन्द्व	४१
४.२.४.७. भाषाशैली	४१
४.२.४.८. उद्देश्य	४२
४.२.४.९. निष्कर्ष	४२
४.३ चराचुरुङ्गी र जीवजन्तु सम्मेलन कथाको विश्लेषण	४३
४.३.१ कथानक	४३
४.३.२ उद्देश्य	४३
४.४ फिस्टे चरी र वलवान बाघ कथाको विश्लेषण	४३
४.४.१ कथानक	४४
४.४.२ उद्देश्य	४४
४.५ कुकुर, बिरालो र मुसा कथाको विश्लेषण	४४
४.५.१ कथानक	४५
४.५.२ उद्देश्य	४५
४.६ सुपारी कथाको विश्लेषण	४५

४.६.१ शीर्षक	४५
४.६.२ कथानक	४५
४.६.३ पात्र	४६
४.६.४ परिवेश	४६
४.६.५ भाषाशैली	४६
४.६.६ द्वन्द्व	४७
४.६.७ दृष्टिविन्दु	४७
४.६.८ उद्देश्य	४७
४.६.९ निष्कर्ष	४७
४.७ डमरु र त्रिशूल कथाको विश्लेषण	४८
४.७.१ शीर्षक	४८
४.७.२ कथानक	४८
४.७.३ पात्र	४८
४.७.४ परिवेश	४९
४.७.५ भाषाशैली	४९
४.७.६ द्वन्द्व	४९
४.७.७ दृष्टिविन्दु	४९
४.७.८ उद्देश्य	४९
४.७.९ निष्कर्ष	५०
४.८ आकस्मिक घटना कथाको विश्लेषण	५०
४.८.१ शीर्षक	५०
४.८.२ कथावस्तु	५०
४.८.३ पात्र	५१
४.८.४ परिवेश	५१
४.८.५ भाषाशैली	५१
४.८.६ द्वन्द्व	५१
४.८.७ दृष्टिविन्दु	५१
४.८.८ उद्देश्य	५२
४.८.९ निष्कर्ष	५२
४.९ काकी कथाको विश्लेषण	५२
४.९.१ शीर्षक	५२
४.९.२ कथानक	५२
४.९.३ पात्र	५२
४.९.४ परिवेश	५३
४.९.५ भाषाशैली	५३
४.९.६ द्वन्द्व	५३
४.९.७ दृष्टिविन्दु	५४
४.९.८ उद्देश्य	५४
४.९.९ निष्कर्ष	५४
४.१० आस्था र भ्रूलकको सम्बन्ध कथाको विश्लेषण	५४
४.१०.१ शीर्षक	५५
४.१०.२ कथानक	५५
४.१०.३ पात्र	५६
४.१०.४ परिवेश	५६

४.१०.५ भाषाशैली	५६
४.१०.६ द्वन्द्व	५६
४.१०.७ दृष्टिविन्दु	५६
४.१०.८ उद्देश्य	५७
४.१०.९ निष्कर्ष	५७
४.११ भल्लु हाकिम र चङ्खे पियन कथाको विश्लेषण	५७
४.११.१ शीर्षक	५७
४.११.२ कथानक	५७
४.११.३ पात्र	५८
४.११.४ परिवेश	५८
४.११.५ भाषाशैली	५८
४.११.६ द्वन्द्व	५९
४.११.७ दृष्टिविन्दु	५९
४.११.८ उद्देश्य	५९
४.११.९ निष्कर्ष	५९
४.१२ प्रेम र कल्पना कथाको विश्लेषण	६०
४.१२.१ शीर्षक	६०
४.१२.२ कथानक	६०
४.१२.३ पात्र	६१
४.१२.४ परिवेश	६१
४.१२.५ भाषाशैली	६१
४.१२.६ द्वन्द्व	६१
४.१२.७ दृष्टिविन्दु	६१
४.१२.८ उद्देश्य	६२
४.१२.९ निष्कर्ष	६२
४.१३ दुई स्वास्थ्यको पोई कुना बसी रोई कथाको विश्लेषण	६२
४.१३.१ शीर्षक	६२
४.१३.२ कथानक	६२
४.१३.३ पात्र	६३
४.१३.४ परिवेश	६३
४.१३.५ भाषाशैली	६३
४.१३.६ द्वन्द्व	६३
४.१३.७ दृष्टिविन्दु	६३
४.१३.८ उद्देश्य	६४
४.१३.९ निष्कर्ष	६४
४.१४ फूलभित्र काँडा हुन्छ कथाको विश्लेषण	६४
४.१४.१ शीर्षक	६४
४.१४.२ कथानक	६५
४.१४.३ पात्र	६५
४.१४.४ परिवेश	६५
४.१४.५ भाषाशैली	६५
४.१४.६ द्वन्द्व	६६
४.१४.७ दृष्टिविन्दु	६६
४.१४.८ उद्देश्य	६६

४.१४.९ निष्कर्ष	६६
४.२ साहित्यकार नरप्रसाद धितालको गीत र कविता कृतिहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण	६६
४.२.१ कृति परिचय	६७
४.२.२ संरचना	६८
४.२.३ विषयवस्तु र भावविधान	६८
४.२.३.१ मानवीय जीवनसम्बन्धी विषय	६८
४.२.३.२ प्राकृतीक विषयवस्तु सम्बन्धी	७९
४.२.३.३ राष्ट्रियता विषयवस्तु सम्बन्धी	८४
४.२.३.४ विविध विषयवस्तुसँग सम्बन्धित	८५
४.३.४ लय विधान	८५
४.३.५ विम्ब, प्रतीक र अलङ्कार	८७
४.३.६ भाषाशैली	८७
४.३.७ निष्कर्ष	८८
४.४ ऐतिहासिक अनुसन्धानात्मक लेखहरूको अध्ययन	८८
४.३.१ कृति परिचय	९०
४.५ सि.डी.(अडियो तथा भिजुअल)	९१
४.६ धिताल वंशावलीको सहअनुसन्धानकता	९१
४.७ कवि नरप्रसाद धितालका साहित्यिक प्रवृत्तिहरू	९१
४.७.१ कथागत प्रवृत्ति	९१
४.७.१.१ नीतिकथागत प्रवृत्ति	९१
४.७.१.२ आधुनिककथागत प्रवृत्ति	९२
४.७.१.२.१ सामाजिक यथार्थवादी प्रवृत्ति	९२
४.७.१.२.२ मनोविश्लेषणात्मक प्रवृत्ति	९२
पाँचौँ परिच्छेद	९३
उपसंहार	९३
सन्दर्भसूची	

सङ्क्षिपीकृत शब्दसूची

संक्षिप्त रूप

विस्तारित रूप

प्रा.वि.

प्राथमिक विद्यालय

वि.सं.

विक्रम सम्वत्

आइ.ए

इन्टरमिडियट अफ् आर्ट्स्

बि.ए.

ब्याचलर अफ् आर्ट्स्

गा.वि.स.

गाउँ विकास समिति

एस.एल.सी.

स्कूल लिभिङ्ग सर्टिफिकेट

भू. पू.

भूतपूर्व